

Od „nežného novembra“ do štrajku učiteliek/ŕov (Fragmenty jazykového obrazu)

Jozef Sipko, Filozofická fakulta PU, sipkojoz@unipo.sk

Ключевые слова: нежная революция, лингвокультуры, оценочность, язык, картина, забастовка, учителя

Kľúčové slová: Nežná revolúcia, lingvokultúry, hodnotiaci aspekt, jazyk, obraz, štrajk, učitelia

1. Úvod

Fenoménn **jazykového obrazu sveta** (Kolšanskij, 2006) vypovedá vo svojej podstate nie o jazyku, ale o človeku. Pravidelne túto skutočnosť môžeme registrovať pri sledovaní rôznych udalostí, závažných a dlhodobých, ktoré nadobúdajú epochálny význam, ale tiež pri pozorovaní reálií, ktoré sú svojim spôsobom z historického hľadiska epizodické. Keď sledujeme obdobie po rozpade ZSSR a analyzujeme s odstupom času následné udalosti, ktoré z toho vyplývali, tak si všimneme, že v našej komunikácii zákonite používame niektoré jazykové jednotky, ktoré sa pravidelne opakujú, čím sa potvrdzuje ich istá **precedentnosť**. Posledné dvadsaťročie sa u nás zafixovalo ako:

Ponovembrové obdobie., obdobie po rozpade socializmu., obdobie po rozpade ZSSR., obdobie po páde komunizmu., postsovietske obdobie., koniec studenej vojny., obdobie po páde berlínskeho múru., koniec totalitarizmu.

Pritom však evidujeme komunikačné paradoxy, ktoré vypovedajú nie o jazykových anomáliách (Aruťunova, 1988), hoci sa to na prvý pohľad javí práve tak, ale skôr ide o paradoxy v ľudských hodnotových orientáciách, v objektivizácii záverov o konkrétnej dobe, završujúcich sa hodnotením prostredníctvom reálnych **kognitívnych schopností človeka**. Ved' prísne vzaté *socializmus* ani *komunizmus* v našich podmienkach neexistovali. Priznávali to nepriamo samotní protagonisti tohto systému, keď sa ho pokúšali reformovať a pre jeho lepší, teda reformovaný model našli zodpovedajúce pomenovania.

2. Reformovať treba iba socializmus?

V našich slovenských (československých) podmienkach sa reformné pokusy z r. 1968 zakódovali v známych lingvokultúrách (viď nižšie: Vorobjov, 1997):

Socializmus s ľudskou tvárou., reformný socializmus., Pražská jar., Dubčekove reformy.

Ako je všeobecne známe, prvá lingvokultúra je asociačne prepojená s československým reformným hnutím koncom 60. rokov minulého storočia, no predstavitelia *reformných komunistov* ju používali už v predošlej vlne reformného hnutia v sovietskom bloku r. 1956 (v Poľsku a Maďarsku), kedy došlo k prvým veľkým snahám o poľudštenie socializmu. V lingvokultúre *socializmus s ľudskou tvárou* sa svojim spôsobom priznáva, že predchádzajúci socializmus bol veľmi dlhý svojej povesti vo vzťahu k humánnemu obsahu prvotných proklamácií o spravodlivej *beztriednej spoločnosti*. Reformy socializmu v 50. a 60. rokoch minulého storočia vo všetkých krajinách sovietskeho bloku na prvý pohľad skončili neúspešne, zanechali však v jazyku výrazné lingvokultúrne svedectvá. Už spomínaná lingvokultúra *socializmus s ľudskou tvárou* sa stala **produktívnou syntaktickou konštrukciou** a používa sa pomerne pravidelne v situáciách, v ktorých sa vysoko pozitívne hodnotí osoba alebo udalosť s výrazným celospoločenským dosahom. Z posledných príkladov z mojej kartotéky je pozoruhodné hodnotenie bývalého trnavského *arcibiskupa Bezáka*, ktorého odvolal Vatikán po vizitáciách v jeho arcidiecéze. Prípad sa stal vo verejnosti veľmi

známy, začal sa rozoberať v domácich a zahraničných médiách, čím *arcibiskup Bezák* porušil zákaz komunikovať s médiami, ktorý dostal od Vatikánu. Vo viedenskej televízii a následne na TA3 a v Markíze (15.12.2012) *odvolaný arcibiskup Bezák* okrem iného prirovnal kádrové praktiky súčasnej katolíckej hierarchie k praktikám komunistov v nedávnej minulosti:

„Ja som vyrastal v komunizme a vtedy sa ľudia museli tiež priznať k vine, hoci boli nevinní. Keď naša hierarchia považuje niekoho za vinného, mal by sa tento aj verejne priznať, že je vinný. Tí, čo pripravovali moje odvolanie, nepredpokladali, že sa budem správať inak, ako boli zvyknutí“ (P.15.12.2012).

Vo verejnosti zarezovala jeho povesť bojovníka proti nejasnému a pochybnému hospodárstvu v trnavskej arcidiecéze za jeho predchodcu *arcibiskupa J. Sokola*. Napriek spomínanému zákazu *arcibiskup Bezák*, ako to ukazuje citát vyššie, verejne tlmočil svoju verziu prípadu, v ktorej prirovnal postup terajšej cirkevnej katolíckej hierarchie k postupu komunistických úradov proti oponentom svojho režimu. A práve v uvedenom kontexte zaujal názov dokumentu ČT o celom prípade, v ktorom tvorcovia už v názve apriórne hodnotia *odvolaného arcibiskupa Bezáka* jednoznačne pozitívne so zjavnou asociáciou a analógiou s udalosťami r. 1968:

Arcibiskup s ľudskou tvárou (P.15.12.2012).

Ako je známe okrem uvedenej lingvokulturémy veľkým lingvokultúrnym symbolom reforiem socializmu bol ruský výraz:

Ottepel'-odmāk,

ktorý dal názov celej epoche *N.S. Chruščova* (1953-1964), sovietskeho vodcu, ktorý sa pomerne úspešne pokúšal reformovať sovietsky socializmus predchádzajúceho obdobia, spojeného s *J.V. Stalinom*. Téma *Chruščovových reforiem* je aktuálna dodnes, s nimi sa vyvolávajú asociácie pri opise reformného hnutia v neskorších obdobiach v celom sovietskom bloku, vrátane:

Gorbačovovej perestrojky.

Je pritom pozoruhodné, že uvedený názov *Ottepel'-odmāk* bol prevzatý z názvu poviedky známeho sovietskeho spisovateľa *I. Erenburga: Ottepel'*, v ktorej metaforicky zobrazil práve citel'né politické a spoločenské uvoľnenie počas vlády *Chruščova* (Taubman, 2005).

3. Reformy reforiem.

Veľkým a navonok jazykovým paradoxom *komunistickej ideológie* zostal fakt, že samotní jeho zakladatelia a ich pokračovatelia hovorili o ňom ako o epoche budúcnosti, ktorá bude ideálnou, spravodlivou a v ktorej nebude:

Vykorisťovanie človeka človekom., kde všetci ľudia budú bratia., kde ľudia budú odmeňovaní podľa svojich a schopností a žiť podľa svojich potrieb., kde nastúpi svetlá budúcnosť.

Ako sa ukázalo, bola to **veľká lož**. Vyššie uvedené časové prívlastky okrem iného podčiarkujú skutočnosť, že človek sa neustále a zásadne mýli, človek je viac blúdiaci, ako idúci správnym smerom a práve o tom vypovedajú jazykové jednotky, obsahujúce axiologický zmysel (Alefirenko, 2010), ktoré sa pravidelne opakujú. Inými slovami analogické hodnotiace jazykové jednotky sa v našej komunikácii pravidelne opakujú a stavajú sa svojim spôsobom **precedentnými fenoménmi** (Krasnych, 2002), čím potvrdzujú opakovateľnosť ľudských osudov a ľudského konania, ale, čo je horšie, poukazujú na pravidelné a dlhodobé **ľudské omyly**, neraz s tragickým dopadom. Rôzni reformátori spravidla využijú situáciu na získanie moci a dejiny sa neraz tragicky opakujú. Výstižne to komentovala jedna vystupujúca na mítingu v Košiciach (viď nižšie), keď situáciu v školstve po r. 1989 charakterizovala slovami:

V školstve dlhodobo zažívame reformy reforiem.

Do analogickej situácie sa do značnej miery dostal celý *ponovembrový* vývoj. Ako je známe, hodnotiace jazykové precedensy spojené s lexémou *november*, sa asociujú s pozitívnymi javmi, akými boli:

Koniec okupácie Československa., odchod sovietskych vojsk., pád železnej opony., slobodné a demokratické voľby., sloboda slova., sloboda pohybu., sloboda podnikania., vstup do EÚ.

No súčasne sa ukázalo, ako mnohokrát predtým, že skutočný obsah uvedených deklarovaných hodnôt závisí v prvom rade od človeka, od jeho naozajstných **mravných hodnôt**.

4. Ako keby tu už všetko bolo

Po nie veľmi dlhom čase od *Novembra 1989* sa začali v komunikácii objavovať jazykové jednotky, ktoré sa stali konkrétnym a príznakovým **lingvokultúrnym kódom** *ponovembrovej doby*. Analogické jazykové jednotky sú svojim spôsobom jazykovým **archívom doby**, zostávajú trvalo v jazykovom povedomí konkrétneho etnokultúrneho spoločenstva a majú bohatú výpovednú hodnotu. V tomto prípade môžeme hovoriť o **lingvokultúrémach** (Vorobjov, 1997), ktoré pôvodný *ponovembrový* pozitívny jazykový fond transformujú do negatívnej hodnotovej polohy. *Ponovembrové* zmeny vytvorili hodnotové opozície:

Spoločné vlastníctvo, – súkromné vlastníctvo., zákaz podnikania – sloboda podnikania., štátne podniky – súkromné podniky, firmy, s.r.o., znárodňovanie, konfiškácia – privatizácia, reštitúcie., robotnícka trieda, roľníci, družstevníci, pracujúca inteligencia – zamestnanci, živnostníci, farmári, inteligencia., vedúca úloha komunistickej strany – politická pluralita., devízový príslub – bezvívový styk., Schengen., socialistický tábor – Európska únia., Varšavská zmluva – NATO., sovietsky blok – orientácia na Západ., vysporiadanie sa s náboženskou otázkou – sloboda vierovyznania.

Uvedené jazykové opozície s hraničným obdobím *November 1989* na prvý pohľad akoby prezentovali evolúciu a progres, čo vo viacerých prípadoch predstavuje objektívnu realitu. No spolu s tým čoraz častejšie evidujeme opačné hodnotové dvojice, ktoré v porovnaní s minulosťou pre súčasnú dobu vyznievajú na osy *prednovembrové/ponovembrové obdobie* jednoznačne nepriaznivo:

Plná zamestnanosť – nezamestnanosť., sociálne istoty – niet sociálnych istôt., relatívne sociálne rovnosťarstvo – sociálna priepasť, bezdomovci., neexistencia zásadného drogového problému – rozšírenie drog., štátne a všeludové vlastníctvo – privatizácia – uchmatizácia., ľudová kontrola – tunelovanie., relatívne funkčné súdy – nevymožiteľnosť práva., bežná kriminalita – organizovaný zločin., demografická stabilita (detský boom v 1970 rokoch) – demografická kríza., nízka rozvodovosť – 50 percentná rozvodovosť., relatívne funkčná rodina – rodina v kríze., dobre fungujúce školstvo – školstvo v hlbkej kríze.

A práve posledná axiologická dvojica je snáď v súčasnosti najvýraznejšia. V našich dejinách sa takmer nestalo, aby zamestnanci školstva protestovali proti oficiálnej moci. Na jednej strane sa učitelia považujú za istý konzervatívny prvok v sociálnej štruktúre spoločnosti, keďže sú v postavení, ktoré ich núti vytvárať istú ideovú oporu každého režimu. V bývalom *prednovembrovom* režime boli nútení pravidelne sa zapájať do takých neprirodzených aktivít a podujatí, ako:

Ideovopolitické vzdelávanie (IPV), vedenie ateistických krúžkov., príprava, nácvik a realizácia prvomájových sprievodov., lampiónové sprievody v predvečer výročí revolučných udalostí., sledovanie profesijnej a ideovej orientácie žiakov a študentov., pedagogický dozor najmä na zemiakových brigádach., letná aktivita., spoločenská angažovanosť., členstvo v celom rade socialistických organizácií.,

5. Nesplnené nádeje

Napriek ilustrovaným *prednovembrovým* anomáliám dlhodobý spätný pohľad na slovenské *prednovembrové* školstvo čoraz častejšie vyznieva v neprospech súčasného, ako napokon

porovnávanie celého radu iných hospodárskych, spoločenských a kultúrnych reálií. Povrchný pohľad na porovnávanie *prednovembrového* a *ponovembrového* vývoja akoby vyznieval v prospech toho prvého. A tým sa začínajú spochybňovať *hodnoty Novembra*, prezentované hádam univerzálnou dobovou jazykovou podobou:

Nežná, zamatová revolúcia., Pravda a láska zvíťazí nad ľžou a nenávisťou., Sľúbili sme si lásku., Už nikdy žiaden svár., Verejnosť proti násiliu., Občianske fórum.

Spomínaná atmosféra sa v r. 1989 výrazným spôsobom preniesla aj do školstva, keď napokon starý režim definitívne padol po rozhodnom vystúpení študentov. Aj tento faktor spôsobil, že medzi učiteľmi boli vyvolané značné nádeje na výrazné zmeny v systéme výchovy a vzdelávania. Všetky vyššie spomínané ťaživé ideologické podujatia boli zo škôl odstránené, na VŠ boli hneď v prvých dňoch po 17. novembri 1989 zrušené pracoviská s ideologickým obsahom. Ich symbolom boli také predmety, z ktorých študenti museli vykonávať skúšky vrátane štátnych záverečných:

Ústav marxizmu-leninizmu: dejiny medzinárodné robotníckeho hnutia., úvod do marxistickej filozofie., politická ekonómia socializmu., vedecký komunizmus., vedecký ateizmus.

Už len zrušenie často primitívneho ideologického tlaku vytvorilo v školstve veľmi vhodné predpoklady pre zlepšenie postavenia učiteľa. No ako sa ukázalo, je to málo. Veď všeobecne prevláda názor, že súčasné slovenské školstvo má jednoznačne nižšiu úroveň, ako pred *Novembrom 1989!* A zase sa tu vrátíme k termínu **jazykový obraz doby**. V podstate za žiada opakovať, že ide o **jazykový obraz človeka** ako univerzálného nositeľa hodnôt bez ohľadu na spoločenský systém. Ešte konkrétnejšie sa to dá vyjadriť slovami o **hodnotových prioritách súčasnej spoločnosti**.

6. Ozývajú sa učiteľky/lia

Postavenie učiteľov u nás sa dlhodobo považuje za zrejme najvýraznejší celospoločenský problém *ponovembrového* vývoja. Keď na 13.9.2012 bol vyhlásený jednodňový:

Štrajk pedagogických a nepedagogických zamestnancov školstva,

ktorý upozornil na dlhodobo neriešené problémy, bola prednesená hlavná požiadavka štrajkujúcich:

Zvýšenie platov pedagogických a nepedagogických zamestnancov o 10%.

Bola to v podstate veľmi umiernená požiadavka, keď vzhľadom na priemernú mzdu slovenského učiteľa by sa jednalo o jej zvýšenie približne o 50-60 eur. No vláda R. Fica túto požiadavku odmietla a jej jednotliví predstavitelia pravidelne opakovali, že nie je možné zvyšovať platy, keďže v navrhovanom rozpočte na rok 2013 nie sú žiadne rezervy a príznakovými sa stali vety premiéra R. Fica a ministra financií P. Kažimíra:

Kde nič nie je, ani čert neberie., Z dlane chlp nevytrhnem.

Vláda v tejto situácii navrhla iba:

5% zvýšenie platov.

Hoci pravidelné prieskumy verejnej mienky hovoria o tom, že:

R. Fica a stranu Smer by volilo takmer 50% voličov,

najmä medzi protestujúcimi učiteľmi sa čoraz častejšie ozývali protiargumenty, v ktorých zaznievali odkazy na mnohé kauzy, svedčiace o veľkom plytvaní verejnými finančnými prostriedkami. V jednom televíznom dueli medzi poslancom L. Kaníkom a ekonómom P. Stanekom posledne menovaný uvádzal miliardové položky, ktoré predstavujú finančnú stratu v dôsledku neehospodárneho nakladania s verejnými zdrojmi. Povestnými sa stali vysoké sumy odstúpného pre politických nominantov, ktorí po voľbách uvoľňujú miesta pre svojich nástupcov, tiež nominantov k moci nastupujúcej politickej strany. Tieto sumy dosahujú výšku 100 tisíc eur a viac a obohatili lingvokultúrny fond našej slovenskej súčasnosti metaforickým jazykovým obrazom:

Zlaté padáky.

V uvedenom kontexte medzi štrajkujúcimi učiteľmi sa čoraz pravidelnejšie začala ozývať popri finančnej najmä **mravná stránka** celého problému okolo zvyšovania plátov učiteľom. V rôznych vystúpeniach na jednotlivých mítingoch napokon zákonite vystúpila do popredia základná otázka o tom, aká je:

Prestíž a postavenie učiteľa na Slovensku.

Uvádzať sa porovnateľné ukazovatele s inými krajinami, pričom slovenské školstvo zaujímal posledné miesta. Ako príklad diametrálne odlišného prístupu ku školstvu sa v médiách uvádzala najmä výrazne odlišná situácia v niektorých krajinách a najčastejšie istým vzorom sa stalo:

Fínske školstvo.

O ňom sa tvrdilo, že nepotrebuje inšpektorov, lebo vo Fínsku sa vytvorila taka situácia, že povolanie učiteľa sa stalo spoločensky vysoko prestížnym, v dôsledku čoho si toto povolanie vyberajú ľudia s vysokými mravnými a odbornými kvalitami, ktorých je zbytočne kontrolovať.

Už počas prvého štrajku 13.9.2012 bolo avizované, že keď prednesené požiadavky nebudú splnené, tak bude vyhlásený:

Časovo neobmedzený štrajk.

7. Zdroje a podoby učiteľského rozhorčenia

26.11.2012 za začal dlho avizovaný štrajk pedagogických a nepedagogických pracovníkov na slovenských školách. Celkový jeho úspech/neúspech sa bude ešte dlho posudzovať, no určité veľmi konkrétne výsledky zamestnaneckých aktivít a ľudské dojmy z nich sú zrejmé od samotného začiatku. Medzi učiteľmi a ostatnými zamestnancami školstva sa dlhodobo diskutuje okrem iného o účelnosti štrajku. Žiada sa jednoznačne pripomenúť, že akýkoľvek zásadný úspech vo svojom postavení získali radoví zamestnanci vo vyspelých krajinách podstate iba na základe štrajku! Ani jedna vláda na svete dobrovoľne nezvyšovala materiálne podmienky svojich zamestnaných občanov. Z hodím dejepisu si pamätáme, že v XIX. st. vo vtedy najvyspelejšej krajine sveta v Anglicku, robotníci vrátane ich deti pracovali 14, 16, ba aj 18 hodín denne! Proti nezamestnanosti bojovali aj rozbíjaním strojov, keďže si mysleli, že nové výrobné technológie sú hlavnou príčinou prepúšťania z práce. Práve v Anglicku sa vypracoval model sociálneho zápasu za dôstojné postavenie pracujúceho človeka. A trvá to už takmer dve storočia! Podobnou cestou išli radoví zamestnaní občania vo Francúzsku, Taliansku, USA a v iných krajinách. A zrejme aj preto sa tam neujali všelijaké radikálne revolučné hnutia, ktoré v konečnom dôsledku rozvracajú celú spoločnosť.

Na uvedenom pozadí v našom slovenskom prostredí je veľmi dobre konštatovať, že sa učitelia odhodlali vstúpiť do štrajku! Z jednoduchého ľudského dôvodu: Keď sami za seba nevystúpime, nikto nám nepomôže! To sa potvrdilo za ponovembrových 23 rokov nespočetnekrát!

Politici tvrdia stále to isté: niet peňazí. Je to ich pravidelne zaklínadlo, pričom vo verejnosti a v médiách sa dlhodobo potvrdzujú informácie o tom, aké obrovské hodnoty sa u nás vyplývali, rozkradli a spreneverili za predchádzajúce roky.

Tieto chýry sú všeobecne rozšírené, možno proti nim namietat, že sú prehnané. Politici to aj robia. Sú známe ich vzájomné útoky a osočovania: Takmer všetci ponovembroví politici obviňovali a obviňujú svojich politických konkurentov z rozkrádania. Niektoré ich výroky sa stali povestnými jazykovými jednotkami, ktoré dekodujú podstatu vzťahu politikov k občanom, svojim voličom. Pripomenieme iba niektoré, ktoré sa stali okrídlenými výrazmi:

Máte špinavé paprče, - kričal jeden., I.M. nakradol viac, ako V.M., pokračoval druhý., Pre stranu som získal 40 miliónov, - znelo v telefónnom rozhovore v hlase, podobnom R.F.,

Po období Mečiarových a prvej Dzurindovej vlády po Slovensku bol rozšírený bilbord, na ktorom ich najväčší politický súper oznamoval:

Ako sa kradlo za Mečiara, tak sa kradlo za Dzurindu.

V jednej z reakcií na túto „antireklamu“ posledný menovaný reagoval slovami:

Tak sa bude kradnúť aj za Fica.

Fico sa vtedy (r. 2002) ešte nestal predsedom vlády, napriek volebnému víťazstvu. No po parlamentných voľbách r. 2006 už vytvorili vládu, ktorej sa stal premiérom. Jeho oponenti tentoraz vytvorili billboard, na ktorom R. Fico mal podobu Jánošíka a s usmiateou tvárou slovenským občanom „oznamoval“:

Štyri roky sme kradli a vy to zaplatíte.

Veď práve ponovembroví politici sa navzájom obviňujú z rozkrádania verejného majetku a najviac adekvátnych jazykových jednotiek vytvorili oni. Treba pripomenúť, že jazykové kódy veľkého rozkrádania zostali v pamäti mnohých súčasníkov a sú často neopakovateľné:

Nástenkový tender., tunelovanie tunela Branisko., Figel'ov byt., privatizácia SPP., privatizácia Devín banky., privatizácia VSŽ – uchmatizácia., Gorila.

Finančné vyjadrenie vyššie ilustrovaných káuz je omnoho vyššie, ako suma, ktorú oprávnené žiadajú učitelia. V jednom vystúpení na mítingu v Košiciach sme zaznamenali výstižnú ekonomickú prezentáciu hodnoty, ktorá je skrytá v požiadavke 10% zvýšenia plátov (po vládou sľúbenom 5% zvýšení pred začiatkom štrajku):

Tých 5%, ktoré ešte žiadame, predstavuje sumu, za ktorú sa postaví jeden kilometer diaľnice!

Je príznačné, že každá nastupujúca vláda najprv zhromažďuje kompromitujúci materiál o svojej predchodkyni a neraz sa zdôrazňuje pri jej hodnotení klišé:

Nehospodárne nakladanie so štátnymi prostriedkami.

Keď sa v rôznych diskusiách medzi predstaviteľmi vlády a zástupcami učiteľov kladie otázka:

Odkiaľ sa dajú zohnať financie na 10% zvýšenie plátov.,

tak odpoveď sa dá logicky nájsť v odstránení tých praktík medzi politikmi, na ktoré sami poukazujú. Tieto a mnoho podobných výrokov sa stali súčasťou jazykového archívu našej doby, ktorý sa pravidelne dopĺňa a svedčí nie o tom, že niet dosť peňazí, ale o mravnej úrovni tých, ktorí nás vedú – niektorí z nich už 20 rokov. Za spomínané obdobie sa v rezorte školstva robili nekompetentné „reformy“, ktoré vôbec nemali za cieľ podstatu:

Zvýšiť prestíž učiteľského povolania, aby za učiteľov išli najschopnejší mladí ľudia.

Z dejín poznáme, že práve najväčšie osobnosti boli v trojjedinej pozícii:

Učitelia, liečitelia a kazatelia.

Keď sám učiteľ cíti, že jeho spoločenský status je veľmi nízky (vid niektoré heslá nižšie), nemôže naplniť svoje naozajstné poslanie. Zostáva mu už iba parodovať vlastné postavenie. Jeden štrajkujúci učiteľ v Košiciach vyvolal značnú pozornosť pôsobivou ilustráciou, keď spomínanú situáciu s hospodárením našich ponovembrových vodcov vyznačil v presnom zázname slovenskej ľudovej piesne:

Pokapala na salaši slanina.

Je to smiech cez slzy, v ktorom sa obrazným spôsobom vyjadruje nedôvera radového občana predstaviteľom štátnych orgánov. Ich „úsilie“ sa prezentovalo a stále prezentuje najčastejšie na vypracovaní vládneho programu, kde sa pravidelne opakujú vety:

Našou prioritou je vzdelávanie!

Nech si raz títo ľudia postavia jednoduchú otázku:

Dá sa dôstojne žiť za podmienok, ktoré majú dnešní zamestnanci škôl?

Jeden z bývalých ministrov, ktorí mal na starosti sociálne otázky, sa čestne priznal:

Môj mesačný materiálny štandard je okolo 6 tisíc eur.

Jeho kolega si odskočil letecky na večeru do zahraničia, vraj si:

Môže raz za čas dovoliť také roztopašnosti.

Môže aj si bude dovoľovať, no takýto človek nikdy nebude mať zmysel pre to, aby pochopil naozajstné postavenie radového občana. Práve títo zástupcovia ľudu pravidelne používajú rozšírené klišé o tom, že všade treba šetriť, lebo je:

Finančná kríza, hospodárska kríza, odbytová kríza.

Používajú výrazy, ktorých obsah sa ich vôbec netýka. Napokon také krízy vôbec neexistujú! **Je to mravná kríza človeka našej doby!** Postavenie slovenského školstva to v plnej miere potvrdzuje.

Na mítingu v Košiciach 26.11.2012 o postavení učiteľa svedčili mnohovravné heslá:

Ja som učiteľ, kto je menej? Hoci nás zastrášovali, sme tu. Dôstojné odmeňovanie – naše právo! Žiadame iba to, čo si zaslúžime! Vymeníme naše kredity za vaše kreditky! Chceme dôstojne žiť. Už je toho dost! Múdry vraj vždy ustúpi – ale kam? Každý cent do školstva je investíciou do budúcnosti našich detí. Sýty hladnému neverí! Byť učiteľom v minulosti: bolo čťou, dnes – odvahou, v budúcnosti – hrdinstvom!

Sú to obsažné a až zúfale konštatovania ľudí, ktorí majú v každej zdravej spoločnosti najvyššiu mieru prestíže. Vo filologickej náuke, ako je to spomenuté vyššie, existuje termín **jazykový obraz doby**. Tieto a podobné heslá **vytvárajú fragment jazykového obrazu dnešného pracovníka slovenského školstva**. A je to smutný obraz. Hoci aj z toho dôvodu, že na podporu učiteľov sa vyjadrujú malé deti, ktoré v televíznych anketách po svojom chápu, že ich učitelia sú veľmi nízko ohodnotení.

8. Podoby štrajku

Dátum začiatku *časovo neobmedzeného štrajku* sa zvolil na deň, kedy sa v NR SR začala rozprávať o štátnom rozpočte na r. 2013. Napriek opakovaným rokovaniam medzi zástupcami štrajkujúcich a jednotlivými predstaviteľmi vlády, dohoda dosiahnutá nebola. Do štrajku nastúpilo 70-80% zamestnancov základných a stredných škôl, zo zamestnancov vysokých škôl sa do štrajku zapojilo iba okolo 5%! Na tretí deň *časovo neobmedzeného štrajku*, 28.12.2012, po rokovaní s premiérom R. Ficom, štrajkový výbor vyhlásil:

Prerušenie štrajku.

Hoci vláda zo svojho stanoviska neustúpila. V následnom dani sa okrem iného vyjadrovalo značné sklamanie z rozhodnutia štrajkového výboru, ktorý viedol:

Predseda Odborového zväzu pracovníkov školstva a vedy P. Ondek.

Práve na adresu P. Ondeka sa sústredila najväčšia kritika, bol obviňovaný z toho, že okrem iného kandidoval na politické funkcie na kandidátke Smeru a preto ustúpil premiérovi R. Ficovi. Výstižným jazykovým obrazom tohto sklamania mnohých štrajkujúcich bolo okázionale slovo:

Vedenie štrajkového výboru to poondekovalo (STV1.11.12.2012 – protestujúci učiteľ).

Napokon aj oficiálne zástupcovia štrajkujúcich priznali, že:

Prerušenie štrajku bolo chybou.

Iniciatívu prevzali najmä zástupcovia bratislavských škôl, ktorí prišli s ideou pokračovania v štrajku a to takým spôsobom, že jednotlivé školy sa budú v štrajkových aktivitách pravidelne striedať. Zrodil sa:

Štafetový štrajk.

Pridali sa k nemu aj niektoré mimobratislavské školy. Vláda prišla s novými ponukami, keď najprv navrhla zvýšenie plátov o 7,5%. Neskôr rôznymi prepočtami predstavitelia vlády oznámili, že do rezortu školstva sa dostanú finančné prostriedky, ktoré umožnia zvýšiť priemernú mzdu zamestnancom školstva o 11%. Nastala ďalšie paradoxná situácia, keď zástupcovia odborárov a zástupcovia vlády uvádzali rozporné čísla. Mnohé školy pokračovali v *štafetovom štrajku*, na podporu učiteľov vyšli do ulíc aj študenti najmä stredných škôl. Zo strany vlády a premiéra sa to klasifikovalo ako:

Zneužívanie žiakov a študujúcej mládeže., Žiaci sa stali rukojemníkmi učiteľov.

V radoch protestujúcich sa objavila nová idea protestu:

Neklasifikovať koncom najbližšieho polroku žiakov.

Keďže proklamovaný postup by bol podľa niektorých analytikov v rozpore so zákonom a učiteľia, ktorí by neklasifikovali svojich žiakov, by postupovali protizákonne, za čo by im hrozili právne dôsledky, objavili sa nové pochybnosti o ďalšom postupe aj medzi učiteľmi: *Boj o vysvedčenia pokračuje. Učiteľia nie sú jednotní* (P.15.12.2012).

Osobitne citlivou sa stala otázka polročnej klasifikácie/neklasifikácie deviatakov a maturantov, ktorí potrebujú záverečnú klasifikáciu ako doklad pre postup na stredné/vysoké školy. Na pozadí vyššie povedaného sú pozoruhodné viaceré **vedome zveličené** hodnotenia celej situácie okolo úrovne slovenského školstva a postavenia učiteľa zvlášť. V jednotlivých úvahách sa hovorilo nie o učiteľoch, ale o:

Štrajkujúcich učiteľkách.

Tým sa len reálne potvrdzuje veľmi nízky záujem všetkých *ponovembrových* vlád o zvýšenie úrovne nášho školstva. Takmer na všetkých školách sa nachádza podobizeň, na ktorej je:

Učiteľ národov Ján Amos Komenský.

V jeho blízkosti reálnej aj symbolickej sa neraz ukazovali a ukazujú predstavitelia moci. V kontexte štrajkového hnutia slovenských učiteľov/učiteľiek r. 2012 veľmi výstižnými boli asociácie práve s ním. Na mítingu v Košiciach 26.11.2012 boli nad hlavami protestujúcich portréty, na ktorých bol:

J.A. Komenský so zaviazanými očami.

V tlači sa objavili karikatúry, na ktorých:

J.A. Komenský sedí na ulici a žobre.

J.A. Komenský je zosobneným symbolom všetkých učiteľov, no omnoho prirodzenejšie by bolo, keby súčasné asociácie s touto veľkou osobnosťou boli povznášajúce. Žiaľ, aktualizujú sa jeho podobizne s veľmi negatívnymi konotáciami:

Zachráňte učiteľa Jána (T.48.2012 – nadpis pod portrétom *J.A. Komenského* na titulnej stránke).

Už vyššie sú uvedené príklady, ilustrujúce veľmi nízku mravnú úroveň predstaviteľov *ponovembrovej* politickej reprezentácie. Uvedomujú si to čoraz širšie vrstvy radových zamestnancov a preto je zákonité, že vznikajú ostré a satirické reakcie na predstaviteľov vlády. Na jednej fotomontáži usmievajúci sa premiér *Fico* hovorí:

Štrajk učiteľov plne schvaľujem. Aspoň si môžu pani učiteľky pred Vianocami v pokoji napiect medovníčky a umyť okná.

Na inej fotomontáži pod veľkým heslom je výsmešná poznámka ministra školstva *D. Čaploviča* k postoju učiteľov:

ŠTRAJK. Dokedy budeme za almužnu vzdelávať celý národ?

- Klameme, plytváme a ľudia nás volia...

Z lingvokulturologického pohľadu je zaujímavé, že asociácie s *Jánošíkom* sa aktivizovali aj v kontextu štrajku učiteľov. Satirická, ba až sarkastická bola fotomontáž, na ktorej usmiaty premiér *R. Fico* je zobrazený ako štylizovaný *Jánošík* s novým menom:

Ficošík.

Na jednej z početných karikatúr kontext štrajkujúcich učiteľov vyvolal scénu, na ktorej novodobý slovenský *Jánošík* „oznamuje“:

Chudobným berieme, bohatým dávame.

9. Záver

Nielen učiteľia, ale aj verejnosť, médiá, politici, žiaci a študenti sa zhodli na veľmi nízkej úrovni dnešného slovenského školstva. Mnohé pozoruhodné heslá protestujúcich učiteľov pripomínajú výkrik zúfaleho človeka. Hádám najväčším symbolom tohto stavu bolo heslo, na ktorom bolo telefónne číslo záchrannej zdravotnej služby:

Slovenské školstvo: 155.

Vyššie ilustrovaný materiál je svojim spôsobom **lingvokultúrnym dokumentom doby**. V jednotlivých výrazoch nachádzame bohatý obsah a hodnotenie v prvom rade mravnej stránky ľudí *ponovembrového obdobia*. Jednoznačne sa ukazuje, že fenomén kvality človeka presahuje ideologické dobové kliše a koncept **ČLOVEK** má oveľa širší a hlbší zmysel, ako podmienky jednotlivých spoločensko-ideologických systémov.

Literatúra

ALEFIRENKO, N.F. Lingvokulturologija. Cennostno-smyslovoje prostranstvo jazyka.

Moskva: Izdatel'stvo „Flinta“, Izdatel'stvo „Nauka“ 2010.

ARUŤUNOVÁ, N.D. Typy jazykových značení: Ocenka. Sobytiye. Fakt. Moskva: Nauka 1988.

KOLŠANSKIJ, G.V. Objektivnaja kartina mira v poznaniiji i v nauke. Moskva: KomKniga 2006.

KRASNYCH, V.V. Etnopsycholingvistika i lingvokulturologija. Moskva: Gnozis 2002.

TAUBMAN, W. Chruščov. Človek a jeho doba. Praha: BB/art s.r.o 2005

VOROBJOV, Lingvokulturologija. Teorija i metody. Moskva: 1997.

Абстракт

В предлагаемой статье дается лингвокультурологический анализ языковых единиц, которые ознаменовали общественно-политические события в Словакии после 1989 года. В центре внимания автора находятся лингвокультуремы, содержащие базисные коммуникативные коды данных событий, причем упор ставится на их оценочный фон. Как показывает анализ, указанные единицы в сопоставительном временном плане приобретают новый смысл. Если после 1989 года оппозиции социалистических и постсоциалистических лингвокультурем создавали их однозначные оценочные позиции, то с течением времени данная однозначность теряется. Выразительным образом об этом свидетельствуют события, связанные с забастовкой словацких учителей в конце 2012 года, направленной в первую очередь на повышение зарплат и в конечном счете против политики словацкого правительства.

„Tento článok bol vytvorený realizáciou projektu *Dovybavenie a rozšírenie lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnického centra*, na základe podpory operačného programu Výskum a vývoj financovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja.“